

Orgelmentoraat

Nieuwe kansen voor het orgel

In de kerken in Nederland vervult het orgel een duidelijke en gewaardeerde (liturgische) functie. Er is een organist aan verbonden. Kinderen leren het orgel kennen tijdens de diensten/vieringen en als er onderhoud nodig is, zijn doorgaans de benodigde middelen beschikbaar, mede dankzij de offervaardigheid van de kerkleden.

Met het voortgaande proces van kerksluiting verdwijnen deze factoren, die vitaal zijn voor de overlevingskansen van veel klinkend erfgoed. En dat betekent dat de samenleving voor het behoud hiervan een alternatief moet bieden: organisaties, die zich het eigenaarschap toe-eigenen, een herwaardering van de functie van het orgel, mogelijkheden bieden om kinderen met het orgel te laten kennismaken, financieel beleid, fondsenwerving e.d.

Met het inzetten van mentoren wil de Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed (VMKE) deze transitie van kerkelijk naar maatschappelijk beheer ondersteunen.

Verweesde orgels

Kerkgebouwen, die niet meer voor liturgie in gebruik zijn, krijgen een nieuwe functie of worden simpelweg gesloopt. Veel van die kerken, zeker in kleine gemeenschappen, krijgen een sociale en/of culturele functie. Er wordt een stichting gevormd, die met een aantrekkelijk programma het sociale en culturele klimaat van de dorps- of wijkgemeenschap wil versterken. De orgels in die kerken krijgen daarbij vaak niet de aandacht die ze verdienen. Er is geen organist meer aan verbonden, binnen de organisatie is de kennis over het instrument beperkt en – afgezien van een incidentele bespeling door een passerende liefhebber – wordt het niet meer gebruikt: het orgel raakt verweesd.

De inzet van mentoren

Mede op instigatie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is in 2016 de Vereniging Mentoren Klinkend Erfgoed opgericht, kortweg VMKE. Met de inzet van mentoren wil de vereniging bijdragen aan het blijvend actief gebruik van waardevolle instrumenten. De rol van de mentoren is vastgelegd in een protocol.

Mentoren brengen meer kennis binnen de organisatie en houden de technische kwaliteit van de orgels goed in de gaten. Zij spelen regelmatig op het orgel, belangrijk voor het instrument maar ook om eventuele gebreken tijdig te kunnen constateren. Een vast onderdeel van de taak van de mentor is de jaarlijkse inspectie op basis van een gestandaardiseerde inspectielijst. Van hun bevindingen maken zij een rapport op ten behoeve van de eigenaar/beheerder die op basis daarvan kan besluiten tot onderhouds- of restauratiemaatregelen.

De mentor kan ook een belangrijke toegevoegde waarde hebben met betrekking tot het gebruik van het orgel. Hij/

zij brengt kennis en ervaring in en beschikt – mede als lid van de VMKE – over een netwerk, dat hij/zij kan consulteren of inzetten voor een attractief gebruik van het orgel (concertant, studie e.d.).

Wat is de mentor niet?

- Uitdrukkelijk is de mentor geen orgeladviseur. Wel kan hij of zij, zoals de kerkelijk organist eerder deed, de eigenaar er in voorkomende gevallen op wijzen dat het verstandig is een orgeladviseur of orgelbouwer in te schakelen.
- De mentor verricht niet eigenstandig reparaties.
- Het mag wel, maar het is niet de opdracht aan de mentor om orgelactiviteiten te organiseren. Van hem of haar wordt in ieder geval verwacht de eigen kennis en ervaring op dit terrein in te brengen.

Naar een landelijk netwerk

Door het hele land verspreid zijn er inmiddels heel veel voormalige kerkgebouwen die nu een sociale en/of culturele rol hebben. En dat aantal zal alleen maar toenemen. Blijven de orgels dan zwijgen of kunnen we ervoor zorgen dat ze onderhouden worden en tot klinken komen? Het antwoord van de VMKE op deze vraag is wel duidelijk. Met haar leden heeft de VMKE de ambitie om een landelijk netwerk op te bouwen van locaties met waardevolle orgels, waaraan een mentor verbonden is. En als dat bijdraagt aan een actief gebruik van het orgel vergroten we de kans dat kinderen én grote mensen het orgel (weer) leren kennen en waarderen.

Gerrit Prins is secretaris van de VMKE.

TEKST: GERRIT PRINS

Een voorbeeld uit de praktijk

Willemijn Roodbergen is organist van de Evangelisch-Lutherse Kerk te Delft. Daarnaast is zij in de Prinsenstad mentor van het Van Dam-orgel (1900) in de Remonstrantse Génestetkerk. Deze schuilkerk uit 1896 werd in 2019 gesloten en kort daarna verkocht aan een particulier.

“Als lid van de VMKE werd ik begin 2023 mentor van dit orgel en maakte ik kennis met de nieuwe eigenaar. Het gebouw is van algemeen belang door de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. De nieuwe eigenaar is zich daar gelukkig van bewust. Hij ontwikkelt plannen voor een

passende inrichting en daarbij behorend gebruik. Het is de bedoeling dat het orgel onderhouden wordt en in daartoe geëigende situaties tot klinken komt.

Bij mijn eerste bezoek aan de kerk als mentor trof ik een enigszins verstoofd orgel aan dat enkele mankementen vertoont in de mechanieken. We hebben afgesproken dat het orgel wordt ingepakt bij de komende verbouwwerkzaamheden. Als deze zijn afgerond hoop ik, na een tussentijdse inspectie, de noodzakelijke reparaties in kaart te brengen. Daarna komen de orgeladviseur en/of orgelmaker in beeld om een en ander uit te werken. Het geeft me veel voldoening dat ik op deze manier een steentje kan bijdragen aan de zorg voor en de instandhouding van onze nationale orgelpracht.”

Michiel van 't Ende

Het Van Dam-orgel in de Génestetkerk te Delft.

Gerrit Prins

Mentoren uit cluster Alkmaar krijgen training bij het Strümpfher-orgel (1793) in de Noordeinder Vermaning.

Geïnteresseerd geraakt? Denkt u dat het mentorschap ook wel wat voor u kan zijn? Of bent u betrokken bij de exploitatie van een voormalig kerkgebouw en kan een mentor toegevoegde waarde hebben? Neem dan contact op via secretaris@vmke.nl.

